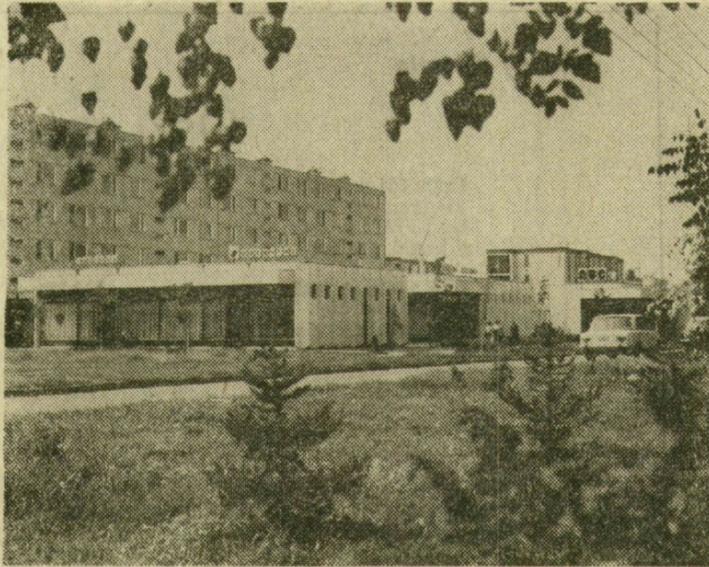

Csongrádi képeslap

Csongrád megye városait bemutató sorozatunk végére maradt a névadó település, a Tisza és a Körös találkozási pontja, halászházok, kubikosok egykori faluja, ipari és mezőgazdasági munkások, értelmiségiek, vissza-visszatérő művészek mai kisvárosa. Ahol a természet éppoly bőven méri a szépségeket, a romantikus hangulatokat, mint amilyen szorgalommal és szeretettel formálja városát lakossága. A képeslapok nem tudósíthatnak az élet minden rezdüléséről, de talán a négy évtized legfontosabb eredményeit, mozgatórugóit felvillantathatják.

Városszeretetből milliók

Csongrád éppoly olyan Tisza-parti város, mint Szeged, csak sokkal kisebb a területe. Lélekszáma valamivel több mint 23 ezer, várostörténete a honfoglalásig, sőt, a hun vezér, Attila koráig biztosan vezethető vissza. Olyan település ez, amelynek mai arculatát az elmúlt negyven év, annak is jobbra a második fele átforgalmazta, de a település atmoszférájában, vonzerejében benne van a régmúlt idők szenvedési árán örökölt helyszere.

Szegedhez hasonlóan — bár a körülmények nem azonosok — csak a 60-as évektől kezdve bontható ki az a gazdasági fejlődés, s vele együtt a városiasodás, mely Csongrádot kiemelte múltjában gyökerező elmaradottságából. Amikor a város 1944. október 12-én felszabadult, akkor sokakban megerősödött a remény, hogy új, a régivel sokkal jobb élet teremthető. A kommunista párt létrehozásához azok kezdtek hozzá nyomban, akik 1919-ben a direktórium tagjai voltak. A szervezésben élen jártak: Nagy Ferenc, Turi Mihály, Eke Pál, Nagy Antal, Lajos Mihály, Lackó Mihály, Lajos József, Szecsenyi Ferenc, Varga Pál. A magyar kommunista párt 1944. november 26-án tartotta zászlóbon-tó ülését a Csemeghy (ma: Lenin) u. 8. szám alatti épületében.

A politikai élet élénkítése mögött elmaradt a gazdaság megújulásának üteme, a város nehezen tudott kiemelkedni nehéz helyzetéből. Jól mutatja ezt a földosztás alakulása. A város határában csak egy nagyobb birtok volt, 1411 kataszteri hold területtel. Földet 1941-en igényeltek, de csak 507-en kaptak, mivel 2236 kh földterület állt rendelkezésre. Jó néhányan elköltöztek a városból, hogy földet kaphassanak. A kubikosok az országba széttrajoztak, sokan Pesten kaptak munkát. A fiatalok egy része pedig más városokban gyökeresedett meg, ahol munkát és lakást kaptak.

E település történetének izgalmas és mozgalmas időszaka az elmúlt negyven esztendő, kiváltképp az 1960—1970 közöttiek, amikor az iparosítás hozta lendület, a mezőgazdaságnak nagyüzemivé válása okozta társadalmi mobilitás, átrétegződés a városkép átforgalmazásában is korszakos fordulatot eredményezett.

A visszaáramlás csak a 60-as években kezdődött meg Csongrádra, amikor az iparosítás nagy lépésekkel megkezdődött, s új munkahelyek és munkaalkalmak teremtődtek.

A Fűtőberben, vagy ahogy kezdetben nevezték, az ÉM Általános Szerelő Vállalata csongrádi segédüzemében megkezdődött 1960 augusztusában a termelés, de nem a mai, a Szegedi és a Szentesi út találkozásánál levő hatalmas üzemcsarnokban. Balogh László nyugalmazott igazgató, aki hosszú éveken át állott az épülő, formálódó, gvarapodó gyár élén, s nyolc éven át a város országgyűlési képviselője, ekképp emlékezik az indulásra:

— A városi tanács az egykori villanytelepet engedte át erre a fontos célra. Az első év végén már 180 dolgozót számláltak. A második esztendőben tovább nőtt a létszám, s természetesen a termékek iránti igény. Ezért a vállalat vezetői elhatározták: új helyen, új üzemet építenek. Erre célra a városi tanács a régi

vásártér területét adta oda. Be sem fejeződött az építkezés, amikor az új falak között megkezdődött a termelést. A csarnokok három szakaszban kerültek, három korszaka ez a gyárnak...

Az iparosítást sürgetővé tette, a 60-as évek elején az a tény, hogy még 1962-ben is több mint 2400-an eljártak innen dolgozni vidékre. A bútorgyár fejlesztése, a Tisza Bútorgyári Vállalat létrejötte (1960-ban) kedvezően hatott a város élénkítő gazdasági és társadalmi életére. A megszüntetett léglagyr területét birtokba véve megteremtették a korszerű konyhabútorgyártás feltételeit. A város politikai-társadalmi életében meghatározó helye és szerepe lett a TBV-nek, mert ennek a több telepes vállalatnak itt jött létre a központja. Ez, mint szellemi energia, kisugárzódott a várospolitikára is. Mindkét nagyüzem — a Fűtőber és a TBV — jelentős részt vállalt és vállalt magára ma is a városépítő társadalmi munkákban. A Hódiköt üzemének létrehozását (1967-ben) az a körülmény kényszerítette ki, hogy a nők — többnyire szakképzetlenek — nem találtak számukra megfelelő munkát. Keller Jánostól, az üzem vezetőjétől — aki pártmunkásból lett gazdasági vezető — kérdeztem: ő és a vele együtt kezdő sok-sok csongrádi asszony mit is bizonyított be?

— A nőket foglalkoztató csongrádi üzem telepítése az 1966-os megyei párttervezésben fogalmazódott meg. Az értekezlet egyik szünetében beszéltem erről Árvai Jenővel, a Hódiköt akkori vezérigazgatójával, és dr. Varga Józseffel, városunk akkori tanácselnökével, hogy a városi helyi székelyű vállalat és a csongrádiak igénye találkozhat. Gyorsan peregett azt követően, az események, mert 1967. április 18-án, délután 2 órakor megkezdődött a termelés, 95 dolgozóval. Még abban az évben 350-re nőtt a létszámunk. A legnagyobb nehézséget az okozta, hogy az asszonyok, lányok a főzőkánál melől, a mezőgazdaságból, vagy az iskolapadból jöttek. Belőlük kellett olyan kollektívát nevelni, akik képesek nyolc órán át fegyelmezetten dolgozni. Sikerült, de olykor eszembe jut, honnan is indultunk. Az első időkben nem volt ritka, hogy nagy garabolyokkal jöttek be, s 8 óra tájban engedélyt kértek, hogy a tojást, a tvököt kivihessék a közeli piacra...

E helyen nem elemezhető mélyebben, főbb összefüggéseiben sem, hogy a mezőgazdasági termelészövetkezeteknél sokkal dinamikusabban fejlődő, mind több és jobb minőségű terméket kibocsátó ipar miképpen hatott a kisvárosi ember tudatára, érzelmi állapotára. Jól emlékszem arra a közgyűlésre, amelyen a helyi Vas- és Fémipari Ktsz. egyesült a fővárosban működő Mirköz ipari szövetkezettel, s Csongrádon modern üzem felépítését jelölték meg célul. A csongrádi származású elnök, Rév István — aki egy ciklusban a várost képviselte a parlamentben — oly lendülettel tudta magát belevetni a munkába, hogy másokat is magával ragadott. A 60-as években kellett a nyugalmat fölborító, a lassú lépegetés híveit ostromozó emberek. A közéletben, a testületi üléseken — például a városi tanácsban — mind igényesebben fogalmazódtak meg a közügyek: az igények, a kéte-

lyvek, a követelmények. A város egészét figyelők ezért sürgették a mezőgazdaság fölzárkózását a település fejlődésének iramához. A hagyományoktól, a megszokott élet- és munkaritmustól a mezőgazdaságban tudtak leglassabban elszakadni.

A városkép megújulása azok számára mond sokat, akik itt éltek, vagy akik 1965 előtt jártak itt. Atépült a gimnázium épületétől a bútorgyárig tartó főutca; a Szentesi és a Szeged—Csanytelek felel érkezők ipari üzemek sora mellett haladnak el, melyek mind az elmúlt húsz esztendőben épültek. Kiepültek a közmezők, a földgázvezetékek — 1968-tól van vezetékes földgázszolgáltatás — csaknem az egész várost behálózzák. A város vezetőinek nem kis erőfeszítése árán csak néhány tízezeres ház épült a városközpontban, a Dózsa György téren. A városrekonstrukció nem járt együtt a meglevő városszerkezet szétbontásával. Ez a város hagyományait is tetten érhető, mert Csongrádon a belváros a Körös-toroki üdülőterülettel szomszédos óváros, ahol a régi, a középkori város élményével lehet találkozni. Amikor a település kintörte ezt a szűk területet, akkor terjeszkedett, s létrejött a mai városközpont. Az utóbbi negyedszázadban Bökény — az élő és a holt Tisza közötti területre — épült be, mely az óvároshoz és a városközponthoz egyaránt közel fekszik.

Ez a város az ipartelepítéssel kapott lendületet ahhoz, hogy kimozduljon évszázados mezővárosi elmaradottságából, és összkomfortos településsé válhasson. A Szentesi úton, a városba érkezők felé fordulva áll a kubikosszobor, mely a múltra emlékeztet.

Amikor 1966. augusztusában, az első csongrádi napok alkalmával adott interjújában a város tanácselnöke tömören és lényegretörően fogalmazta meg a rendezvénysorozat lényegét: önmegismerés és vonzerő.

A vonzerőbe beleértették azt, hogy a város kinyitja kapuit, vendégeket vár, idegenforgalmat akar. A célokat jól határozták meg. A Körös-toroki üdülőterület faházak kempingjébe visszatérő külföldi, nyugati országokból érkező turisták hosszabb időt töltenek, nemcsak megpihennek. A népi építészeti értékeket őrző belvárost ugyancsak az idegenforgalomnak a szolgáltatása állítja. A régi épületek új funkciója: vendégház.

Kisváros Csongrád, az is akar maradni. Kisváros, ahová érdemes elutazni pihenni, ahol a főutcai üzletsor olykor nagyvárosi választékot kínál. Még lemaradásban levő vendéglátás egy kicsit fékezze a nagyobb mozgásnak, hiányzik a szálloda is.

Az elmaradott mezővárosból nemcsak iparilag megerősödött városképpel megújult, megújult település lett az elmúlt 40 évben, hanem szellemileg is értékebb. Iskoláiban igényes az oktatás és a nevelés, a csongrádi művésztelep — melynek lelkes szervezője Aranyi Sándor — sajátos légkört teremt. Az értelmiség, az ide költözötték egyrésze vállalja a települést, magának érzi formálta. A városszeretettel eddig 200 milliót érő társadalmi munkája mellé újabbak gyűlnek. A hely varázsa? Jó szervezés? Azt hiszem, mindkettő. (A képen: Bökény városrész egy részlete — A szerző felvétele.)

BÁLINT GYULA GYÖRGY

Magyarország fényképeken

Visszhangra lett a felszabadulás 40. évfordulója tiszteletére a Hazafias Népfront által kezdeményezett országfényképezési akció. Első és rendkívül ígéretes jele, hogy a népfrent, a KISZ KB, a Művelődési Minisztérium, a Népművelési Intézet, valamint a váci FORTE-gyár júniusban közreadott közös felhívása gyakorlatilag hazánk valamennyi településére eljutott.

Már az első kézzelfogható eredményekről is megérkeztek a hírek a HNF Országos Tanácsához. Mórhalmon, Csávolyon és Esztáron például már fényképsorozatokon rögzítették a falu fontosabb útjainak, belterületének mai, jellegzetes arculatát. Mintegy maradó emlékül az utókornak: ilyen volt, patriánk a 20. század 80-as éveinek elején, a felszabadulás után négy évtizeddel. Püspökkladány utcáin is elindultak az amatőr fotósok, a népfrent társadalmi aktivitái. Szigetbecsén a nemes vállalkozáshoz sikerült fővénkököl meggyerni a világhírű fotóművészt, André Kertészt, aki e vidékről származik. Állandó kiállítást rendeztek be képeiből.

A HNF Országos Elnöksége mellett működő Honismereti Munkabizottság — ak akció szervezője — ez ideig nyolcezer tekercs fekete-fehér kisfilmet — ebből háromezer a FORTE adománya volt — juttatott el az ország legkülönbözőbb részeibe, az érdeklődőknek. Egyéneknek, közgyűjtemények munkatársainak, tanácsi dolgozóknak, munkahelyi közösségeknek, városszerítő egyesületi, művelődési otthoni fotószakkörtagoknak, vállalati szocialista brigádoknak, mindazoknak, akik késznek mutatkoztak résztvenni az akcióban. S ha ez kevés lenne, további film is rendelkezésre áll, bár... Az eddigi érdeklődés arra utal, hogy a társadalmi összefogásra az akció kiteljesedésekor anyagi vonatkozásban is szükség lesz. S az nem is fog kélni. A „Magyarország fényképeken, felszabadulásának 40. évében” akcióval ugyanis — többek között — messzenemően egyetértett a Minisztertanács Tanácsi Hivatala is, olyannyira, hogy levélben kérte a megyei tanácsokat, támogassák azt. Jó néhány megyei tanács — például Bács-Kiskunban, Somogyban — máris mozdult...

Érthető a júniusi felhívás kedvező visszhangja, a meglepően nagy érdeklődés. A magyar kultúrtörténetben ehhez hasonló, nagyszabású, a társadalmi erőkre építő vállalkozásra még nem volt példa. A hazai tudományosság hosszú idő óta éppúgy fájdalmasan észleli a múlt Magyarországa rendszeres képi ábrázolásainak hiányát, mint a közéleti tevékenységnek mindazon ága, amely igényelné valamilyen vonatkozásban a múltba visszanyúló ismereteket. Igaz, az utóbbi száz évben hatalmas mennyiségű, legkülönbözőbb technikájú felvétel készült városainkról, falvainkról, ám ezek szétszórtan létezve többnyire csak nehezen lelhetőek fel. S amelyek meg is vannak, rendszerint a településnek csupán egy-egy híres épületét, műemlékét, terét, vagy egybefoglaló városképét ábrázolják. Végképp nem örökítődtek meg azonban a falvakban, a községekben azok a terek, utcák, amelyek tán kevésbé festőiek, talán különösebb figyelmet sem érdemelnek, de mégis hozzátartoznak életünkhöz, amelyek a szülőfalut adják, s amelyek akkor válnak fájdalmasan kevésbé számunkra, ha már nincsenek. Ha olykor a felelőtlen területrendezés, de inkább a törvénytörő fejlődés-fejlesztés letörli a térképről.

A mostani akció arra sarkall, hogy készüljenek az ország minden településéről — kivéve, egyelőre, a feladat nagysága miatt Budapestet és az 50 ezer főnél népesebb városokat — olyan fényképsorozatok, amelyek megőrzik a jövő számára a falvak, nagyközségek ma látható arculatát. Nem csupán egy-egy reprezentatív épületet, létesítményt, hanem az adott emberi környezetet lehető legteljesebb képét, azt a mindennapi falut, ahol lakói 1984—85-ben dolgoztak, tanultak, pihentek, szórakoztak, vásároltak, sportoltak. Ezek a tudományosan is hasznosítható eredeti dokumentumok bekerülnek a helyi gyűjteményekbe, helyük lenne a megyei levéltárakban, vagy más hasonló jellegű közintézményekben, s a teljes, országos anyagot megőrzi majd az Új Magyar Központi Levéltár.

A „Magyarország fényképeken, felszabadulásának 40. évében” akció még csak első, biztató lépéseit tette meg, hogy akár mozgalommá váljék, ám, ha a folytatás is hasonló lesz a kezdetekhez, érdemes lenne a jövő év tavasza után is ébren tartani. A Hazafias Népfront Országos Tanácsánál a későbbiekre is vannak elképzelések. Az összefüggő falufényképekhez jól illeszthetők lennének például a központi közösségi funkciót betöltő épületekről készített egyedi képek. Meg lehetne, meg kellene örökíteni a műemlék vagy műemlékjellegű, városképi jelentőségű épületeket, jellegzetes régi házakat; emléktáblákról, szobrokról, ritka síremlékekről is kellene felvételt készíteni; általában mindenről, amit a helyi közvélemény megőrkítendőnek tart. S be lehetne a fotómasinával a kertekbe, az udvarokba, a szobákba, a műhelyekbe, a gyárbelsőbe is menni, s ügyes és lelkes fotósok, amatőrök, vagy éppen a közösség érdekében cselekvőkész fényképező kisiparosnak is témát kínálhat a templomtornyokból, magasházakból, várbástyákról lencsevégre kapható látkép...

Másik, következő lépésként valamilyen formában, módon a városok arculatát is meg kellene örökíteni. A fővárosban, mint hírlík, a városszerítő egyesület már most, a 40. évforduló alkalmából szeretne valamilyen méltó megoldást találni.

D. G.

Andrássy Lajos

Anakronizmus

Ködös-ködösebb ez a táj itt Szándékot, arcot eltakar még valami hártva-szurke kárpit Mielőtt végképp messze mennék elmegyek kicsit, elmegyek

Hívnak egykori tisztá fények nyílt-homlokú baráti tájak Érzem: amint az útra lépek mintha felhők fölébe szállnának sasok... Egy kicsit elmegyek

Megyek frissítő szél elébe hoznám, hozhatnám bárha vélem tisztító sodrat visszatérve... Úgy kell jövőmmel szembenézniem hogy elmegyek, most elmegyek.